

Σουλιώτισσες

Οι γυναίκες της Ελλάδας διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην επανάσταση του 1821. Αγωνίστηκαν ισάξια με τους άντρες. Ανάμεσα σε αυτές ξεχώρισαν και οι Σουλιώτισσες.

Οι Σουλιώτισσες έπαιρναν μέρος όλες μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπου ο ρόλος τους ήταν, σε πρώτη φάση, εφεδρικός και βοηθητικός. Όταν όμως οι περιστάσεις το απαιτούσαν ρίχνονταν στη μάχη, «άλλοτε καταρακυλώντας βράχους πάνω στον εχθρό, άλλοτε περιβρέχοντάς τον με καυτά βόλια, άλλοτε ορμώντας μπροστά με το σπαθί στο χέρι.»

Ο ηρωισμός τους είναι μνημειώδης: «Οι Σουλιώτισσες δε ζούνε μες στη μαύρη τη σκλαβιά» και ο χορός του Ζαλόγγου, τις παραμονές των Χριστουγέννων του 1803, αποτέλεσε ένα γεγονός που συγκλόνησε την Ελλάδα, αλλά και την Ευρώπη.

12η Δεκεμβρίου 1803. Το Μαρτυρικό Σούλι μετά από σκληρή πολιορκία του Αλή πασά αναγκάζεται να υπογράψει συμφωνία κάτω από το βάρος των δεινών και της πείνας. Έτσι η Μεγάλη Έξοδος για τους Σουλιώτες αρχίζει. Εγκαταλείπουν για πρώτη φορά τις πατρογονικές εστίες και μαζί με τις οικογένειές τους, αρχίζουν το μεγάλο ταξίδι.

Ένα τμήμα περίπου 1.500 ανδρών με επικεφαλής τους Φώτο Τζαβέλλα, Δήμο Δράκο και Τζίμα Ζέρβα, κίνησαν κατά την Πάργα που ήταν υπό Ρωσικό έλεγχο και από εκεί πέρασαν στην Κέρκυρα που την κατείχαν ήδη οι Ρώσοι.

- **Δέσπω Φώτου Τζαβέλλα**

Λυδία Στυλιανή Λεπίτκα)

Όταν ο Αλή πασιάς κατάκτησε το Σούλι, οι Σουλιώτες κατέφυγαν στον Κάλαμο, ένα μικρό νησί κοντά στην Ιθάκη. Μαζί ήταν και οι οικογένειες των Τζαβελλαίων με αρχηγό τη Δέσπω Τζαβέλλα, την ξακουστή από τους πολέμους του Σουλίου με τον Αλί πασσιά, πριν από το 1821. Η Δέσπω Τζαβέλλα ήταν γυναίκα του Φώτου Τζαβέλλα.

Την παρακάτω ιστορία διασώζει ο Γιάννης Βλαχογιάννης στο βιβλίο του «Ιστορική Ανθολογία, Ανέκδοτα – Γνωμικά – Περίεργα – Αστεία εκ του βίου διάσημων Ελλήνων 1820-1864».

Οι Σουλιώτες πέρασαν στα Επτάνησα για να πολεμήσουν μαζί με τα αδέρφια τους. μαζί τους ήταν της Τζαβέλλαινας η γη ο Κίτσος και ο Ζυγούρης.

Το Μεγάλο Σάββατο ξαφνικά ήρθε στη Δέσπω η είδηση , που έλεγε ότι οι γιοι της , Κίτσος και Ζυγούρης , πέθαναν πολεμώντας για να δουν την πατρίδα τους ελεύθερη μαζί με άλλους Σουλιώτες .

Ενώ οι άλλες οι Σουλιώτισσες κλαίγανε , ξεφωνούσαν και τραβούσαν τα μαλλιά τους , εκείνη σκούπισε τα μάτια της , έριξε πίσω τα μαλλιά της και λέει :

“ Παυτε ωρέ τα κλάματα. Τα παιδιά μου πήγανε συνοδεία στο Χριστό, που θα τα πάει στον παράδεισο γιατί πέσανε για την πατρίδα. Πάσχα έρχεται, σηκωθείτε να βάνουμε τα αυγά κόκκινα, μην οργιστεί ο Θεός μαζί μας. Οι άλλες με σεβασμό σηκωθήκανε και άρχισαν τις δουλειές .

Αργότερα έμαθε πως οι γιοι της δεν πέθαναν υπηρετώντας την πατρίδα, απλά ο ένας τραυματίστηκε . Κι εκείνη είπε : Σε ευχαριστώ Θεέ μου που μου τους φύλαξες κι αυτή τη φορά... Μα εγώ πάντα ξεγραμμένους τους έχω...!» .

Ο Βλαχογιάννης λέει ακόμα, πως η Δέσπω η Τζαβέλλαινα του Φώτου η γυναίκα, έζησε ύστερα ως τα πρώτα χρόνια του Όθωνα και στον Έπαχτο.

Για τη Δέσπω Φώτου Τζαβέλα γράφει και η Καλλιρρόη Παρρέν: Στην Κέρκυρα η ρωσική κυβέρνηση πήρε απόφαση να σχηματίσει εξ αυτών (των Σουλιωτών) στρατιωτικόν σώμα, το οποίον εσκόπευε να χρησιμοποιήσει σε δεδομένη στιγμή. Η Κέρκυρα και όλη η Επτάνησος διετέλη υπό ρωσικήν προστασίαν. Διετάχθη λοιπόν ο εκεί Ρώσος στρατηγός Ανρέπ να σχηματίσει οκτώ νέους λόχους από Σουλιώτες εθελοντές, εις τους οποίους διόρισε αξιωματικούς Σουλιώτες. Ο Φώτος Τζαβέλας, ο Δαγκλής, ο Ζέρβας, ο Δράκος κ.ά. Στρατολόγησε και γυναίκες. Ούτω η σύζυγος Φώτου Τζαβέλλα ήταν ανώτερη αξιωματικός λόχου εις τον οποίον είχε ταχθεί ο

σύζυγός της ως λοχαγός. Έλαβε βαθμό ταγματάρχου σε λόχο που ήταν ο άνδρας της λοχαγός.

Ο Villemain γράφει ότι κατετάγη στο στράτευμα η γυναίκα του Φώτου Δέσπω με το βαθμό Major δηλ. ταγματάρχου... Ο τίτλος του ταγματάρχου για την Σουλιώτισσα καπετάνισσα δεν ήταν τυπικός, τιμητικός, αλλά ουσιαστικός. Πήρε μέρος με το εκστρατευτικό σώμα των Ρώσων στην εκστρατεία της Νεάπολης το 1805 κατά του Ναπολέοντα.

- **ΔΕΣΠΩ ΜΠΟΤΣΗ**

Η Δέσπω (Δέσποινα) Μπότση, καταγόταν από την σουλιώτικη οικογένεια των Σεχαιών. ήταν γυναίκα του Σουλιώτη οπλαρχηγού Γιωργάκη Μπότση.

Η οικογένεια του Γιωργάκη Μπότση -είχε εγκατασταθεί στο παραλιακό χωριό Ρηνιάσα από το 1802. Όταν ξέσπασε το κυνηγητό των Σουλιωτών από τον Αλή

Πασά, τον Δεκέμβριο του 1803, μια ομάδα από 500 περίπου Τουρκαλβανούς στρατιώτες πέρασε από την Ρηνιάσα και επιτέθηκε στις εκεί εγκατεστημένες οικογένειες.

Η Δέσπω Μπότση βλέποντας ότι οι Τουρκαλβανοί του Αλή πασά “εξύλιζον, εχειρόδεναν, και

εγύμνωναν γυναίκας χήρας και παιδοκοράσια ορφανά” κλείστηκε σε έναν πύργο, στον Κούλα του Δημουλά (Κάστρο της Ρηνιάσας, σήμερα αναφέρεται και ως «Κάστρο της Δέσπωσης»), μαζί με δέκα νύφες, θυγατέρες και εγγονές της κι άρχισε να αμύνεται με τα όπλα. Διαπιστώνοντας ότι σύντομα, θα αιχμαλωτίζονταν, κάλεσε κόρες, νύφες, ανήλικα εγγόνια και ρώτησε τί απ τα δυο προτιμάνε: την άτιμη αιχμαλωσία ή τον ένδοξο κι ελεύθερο θάνατο. ομόφωνη ήταν η απάντηση: Τον θάνατο.

Έτσι, μάζεψε όλο το μπαρούτι στο μέσον, έθεσε πυρ, και ανατινάχτηκαν, παίρνοντας στον διάβα τους πολλούς από τους Αλβανούς, που συμφώνησαν με τον Αλή Πασά να πολεμήσουν και που τώρα το μετάνιωσαν. Ήταν η ημέρα των Χριστουγέννων του 1803.

Ο ηρωισμός της Δέσπως Μπότση, έχει απαθανατιστεί στο γνωστό δημοτικό τραγούδι:

Αχός βαρύς ακούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι,
Ουδέ σε γάμο ρίχνονται ουδέ σε χαροκόπι.
η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγγόνια.
Αρβανιτιά την πλάκωσε στου Δημουλά τον πύργο:
«Γιώργαινα, ρίξε τ' άρματα, δεν είναι εδώ το Σούλι.
εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των Αρβανίτων».
«Το Σούλι κι αν προσκύνησε, κι αν τούρκεψεν η Κιάφα,
η Δέσπω αφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει».
Δαυλί στο χέριν άρπαξε, κόρες και νύφες κράζει:
«Σκλάβες Τούρκων μη ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ελάτε»,
και τα φυσέκια ανάψανε, κι όλοι φωτιά γενήκαν.

- **Χάιδω Γιαννάκη Σέχου**

Μια άλλη γυναικεία φυσιογνωμία που ξεχώρισε ήταν η **Χάιδω Γιαννάκη Σέχου**.

Η Χάιδω ήταν κόρη του Γιαννάκη Σέχου, απόγονου γνωστής οικογένειας Σουλιωτών και ανιψιά της Δέσπως Μπότση. πολέμησε από το 1792 ως την ημέρα που έπεσε το Σούλι το **1803**. ήταν καπετάνισσα με δικό της στρατιωτικό σώμα από γυναίκες Σουλιώτισσες.

Έπαιρνε μέρος με τους άντρες σε όλες τις μάχες και συμμετείχε συχνά στα συμβούλια των οπλαρχηγών του Σουλίου και

ηγούνταν σε μάχες λόχου τον οποίο αποτελούσαν Σουλιώτισσες. Η φίλια που τη συνέδεσε με τον Φώτο Τζαβέλλα έδωσε την αφορμή να δεθεί στενότερα με την

υπόθεση του αγώνα. Οι Σουλιώτες ορκίζονταν στο σπαθί του Φώτου και οι Σουλιώτισσες στο όνομα της Χάιδως.

Ενέπνευσε σεβασμό όχι μόνο στους συμπατριώτες της, αλλά και σε ξένους διπλωμάτες.

Πρώτη έτρεχε στη μάχη, συχνά δίπλα στους άντρες, συχνότερα μπροστά απ' αυτούς. Η ηρωίδα αυτή άγγιξε το απόγειο της δόξας της στη δραματική τριετία 1800-1803, οπότε «καμιά γυναίκα δεν αναδείχθηκε όσο η Χάιδω», βεβαιώνει ο Γερμανός Μπαρτόλντι.

Μετά την εκστρατεία του Αλή Πασά εναντίον του Σουλίου το 1803, η Χάιδω Σέχου πέρασε στην Κέρκυρα. Κατά μία εκδοχή, η Χάιδω πολέμησε με το βαθμό του ταγματάρχη, μαζί με τον Φώτο, στη μάχη της Νάπολης το 1805 κατά του Ναπολέοντα.

Το δημοτικό τραγούδι που ακολουθεί μιλά για τον ηρωισμό της Χάιδως Σέχου:

Ας έρχονται οι παλιότουρκοι, τίποτα δε μας κάνουν
Ας έρθουν πόλεμο να ιδούν και Σουλιωτών τουφέκια,
να μάθουν Λάμπρου το σπαθί, Μπότσαρη το του
τ' άρματα των Σουλιωτών, της ξακουσμένης Χάιδως.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΕΣ

1.ΝΤΡΕΚΟΥ, Σ. (2017). Στην Ηρωίδα Γυναίκα και Σουλιώτισσα Δέσπω Τζαβέλλα (αφιέρωμα), <https://www.sophia-ntrekou.gr/2017/03/despw-tzavella.html>

2.Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ.

<https://kyriakouloupoulos.files.wordpress.com/2019/03/ce97-ce93cea5ce9dce91ce99ce9ace91-cea3cea4ce9f9d-ce91ce93cea9ce9dce91.pdf>

3.Κορρέ. Γ, Ηρωίδες στα αζήτητα... της ιστορίας!,

<https://www.briefingnews.gr/politismostehnes/iroides-sta-azitita-tis-istorias>

4 Κοτσόβολου. Γ, (2016). ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ. https://homouniversalisgr.blogspot.com/2016/03/blog-post_70.html

5.Κουτσοπιιά. Μ, & Νικολοπούλου. Α, & Μαρκόπουλος Χ. Θ, (2021). Οι Γενναίες του Έθνους. Ο ρόλος και η παρουσία της Ελληνίδας στην Επανάσταση του '21 <https://tvreporters.gr/oi-gennaies-toy-ethnoys-o-rolos-kai-i-paroysia-tis-ellinidas-stin-epanastasi-toy-21/>

6. Κουτσοπιιά. Μ, & Νικολοπούλου. Α, & Μαρκόπουλος Χ. Θ, (2021).Ελληνική Επανάσταση 1821: Ο ρόλος και η παρουσία της Ελληνίδας αγωνίστριας. <https://www.ekriti.gr/afieromata/elliniki-epanastasi-1821-o-rolos-kai-i-paroysia-tis-ellinidas-agonistriass>

7. Χάιδω Σέχου

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%AC%CE%B9%CE%B4%CF%89_%CE%A3%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85

8. Πιομπίνος, Φ, (2019). Ποια ήταν η Χάιδω Σέχου;

<https://ngradio.gr/blog/foivos-piompinos-blog/poia-itan-i-chaido-sechou/>

9. Ρώντας, Γ, (2021). Σουλιώτισσες,

<https://www.ebdomi.com/arthra/arthra/3131-souliotisses.html>

10. Πως βρήκε παλικαρίσιο θάνατο η Σουλιώτισσα ηρωίδα Ελένη Νότη Μπότσαρη!(

2014). https://katoci.blogspot.com/2014/09/blog-post_99.html

11. Δέσπω Σέχου-Μπότση. (2013), http://anapolisi.blogspot.com/2013/02/blog-post_27.html

12. Μητράκος, Β,(2021).Η Λένω του Μπότσαρη, Σπάρτη

<https://spartorama.gr/articles/55195/>